

Notes i ressenyes bibliogràfiques

Diversos autors

Arxivística

Santiago Domínguez Sánchez, *Documentos pontificios medievales del Monasterio de Santa Maria de Poblet (1132-1499)*. Universidad de León, 2017, 600 p.

Llibre de la col·lecció *Monumenta Hispaniae* núm 11, on s'estudia i reproduïx un total de tres-cents documents pontificis, datats entre els segles XII-XV: privilegis, cartes, curials, solemnes, breus i mandats realitzats, durant els papats d'Eugeni III, Alexandre III, Celestí III, Innocenci III, Honori III i Alexandre IV; a partir d'aquests documents es pot conèixer la vida i funcionament d'aquest important cenobi cistercenc (panteó de reis) afavorit per papes, reis, nobles, i la influència que va tenir a tots nivells, comparable amb la resta de grans abadies europees. Al final trobem un esquema d'ubicació geogràfica de tota la documentació que es conserva en diverses institucions, procedent de l'antic arxiu pobletà, dispersat durant la Desamortització i Guerra Civil.

R. R.

Història Medieval

Valentí Gual, «Senyoria de Poblet. Fogatge de 1397», *Cultura i Paisatge*, (Valls), 11 (2018), p. 36-39.

A partir d'un document inèdit conservat a l'Arxiu Monàstic de Poblet, revisat al seu moment per Eduard Toda, l'autor estudia la realitat demogràfica de la senyoria del monestir a final del segle XIV (1397). Estableix una gradació de les localitats segons la grandària en nombre de focs, amb lideratge de Verdú i Vimbodí. La meitat de l'actual comarca de les Garrigues era de Poblet. S'acompanya d'un mapa altament il·lustratiu, amb la distribució espacial dels dominis i els focs consignats. L'autor contextualitza el document dins el món dels fogatges. Analitza acuradament les limitacions i la validesa dels recomptes, també reflexiona sobre el terme *foc*.

R.

Història Moderna

Valentí Gual Vilà, «Pedro de Mendoza (Pere de Mendonça), abat de Santes Creus (1479-1519) i president del General (1497-1500)» *Santes Creus. Revista de l'Arxiu Bibliogràfic*, (Aiguamúrcia), núm. XXVIII (2016-2017), p. 25-30.

Notes biogràfiques i recorregut per l'activitat del qui fou durant quaranta anys abat de Santes Creus (en període temporal coincident a grans trets amb el regnat de Ferran II) i president de la Diputació del General, en ser diputat eclesiàstic, de forma prou accidentada, el darrer trienni del segle XV. Fou l'únic abat de Santes Creus que ocupà aquest càrrec, el primer abat d'origen no català del monestir cistercenc del Gaià i el que regí el cenobi més temps. El 1468, en plena Guerra dels Deu Anys, Pedro de Mendonça fou nomenat capellà major de Ferran II.

R.

Josep M. Grau Pujol, «Paperers i altres oficis no agraris de Constantí: especialització i mobilitat geogràfica (1705-1814), *Estudis de Constantí*, (Constantí), 34 (2018), p. 60-93.

Investigació sobre la naturalesa de la població activa dels sectors secundari i terciari de Constantí en el mil set-cents. Els paperers forans són originaris sobretot de l'Anoia i el mateix Constantí, però també del Penedès i Osona. De moliners de farina se'n localitzen de Vallfogona de Riucorb, de mestres de cases de Sarral, Isidre Golorons Torres, però des de petit resident a Constantí, (casat amb Maria Murtra de Reus); dins els serveis trobem l'apotecari de Vallclara Joan Bonet, que el 1717 es casa amb la filla d'un cirurgià constantinenc, finalment dins el comerç, es documenta a Manuel Tarrida Morera, col·lector de delmes, nat a Santa Coloma de Queralt.

M. G.

«Els pous de gel: una protoindústria de les Muntanyes de Prades», *Reboll*, (Montblanc), 16 (2018), p. 8-9.

Article que analitza els diferents usos del gel en els segles XVII-XIX, tant terapèutics, com de refresc de begudes. Les neveres

construïdes en diferents termes de les Muntanyes de Prades es destinaven a la provisió de glaç del Camp de Tarragona, la Conca de Barberà i les Terres de Ponent, les fotografies que acompanyen el text són de Manel Martínez.

R.

Josep M. Grau Pujol, «Immigració agrària a Constantí en el creixement demogràfic del segle XVIII», *Estudis de Constantí* (Constantí), 35. (2019), p. 51-96.

En aquest estudi sobre els matrimonis de pagesos forans a Constantí, trobem a tretze persones originàries de la Conca de Barberà (9 homes i 4 dones), la majoria de poblacions només aporten un o dos immigrants. El total és superior a les comarques del Baix Penedès i el Priorat. De les Muntanyes de Prades hi ha dos membres (un de Capafonts i un de Rojals).

M. G.

Josep M. Grau-Jordi Anglès, «El mercat matrimonial entre el camp i la ciutat: L'exemple de Constantí i Tarragona (Segona meitat del segle XVIII)», *Estudis de Constantí* (Constantí), 35 (2019), p. 97-119.

En el buidatge de casaments celebrats a la parròquia de la catedral de Tarragona entre 1742-1808, el 1779 apareix el metge Benet Corbella Fontdebiela, nat a Esparraguera i habitant a Constantí, però fill de Salvador, cirurgià de Santa Coloma de Queralt.

M. G.

Història Contemporània

Sergi Borralló Llauredó, *Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV (1951-1996)*, Tarragona, 2019, 144 p.

Monografia que historia aquesta institució creada pel franquisme el 1951 amb la finalitat d'esborrar el catalanisme en la cultura i substituir-lo pel provincialisme, les seves activitats estaven molt centralitzades a Tarragona, sobretot en el camp editorial i en el foment de la llengua castellana. Fou un instrument per a legitimar i blanquejar intel·lectuals i polítics del règim. El control

de les èlits locals feia que en un inici només es subvencionessin dues revistes de Tarragona (*Butlletí Arqueològic*) i Tortosa (*Urània*). Més endavant, el 1968 per iniciativa de Ramon Amigó i Albert Manent s'emprenen els primers cursos de català, precisament aquestes dues figures són cabdals per a que el 1962 es publiqui la primera obra en llengua catalana, si bé el 1956 es va editar el llibre *Calles antigues de Tarragona*, amb títol en castellà, però contingut en català. Amb la mort del dictador i la transició hi ha més obertura ideològica. Referent a la Conca de Barberà cal esmentar que el 1977 el montblanquí Francesc Bonastre Bertran és nomenat conseller corresponent de l'IET i el 1978 el solivellenc Josep M. Sans i Travé, precisament el 1977 el Museu-Arxiu de Montblanc sol·licita l'adhesió del Centre d'Estudis de la Conca. El 1980 es parla de les gestions per aconseguir la cessió de l'arxiu personal de Manel Miró Esplugues, que avui es conserva a Montblanc. El 1980 Agustí Altisent presenta a Tarragona el segon volum de l'*Aplec de Treballs* i també Francesc Cortiella la *Guia de Vilaverd*, a la cooperativa agrícola d'aquesta localitat, més endavant es publicarien llibres sobre Santa Coloma de Queralt (1986), de Barberà de la Conca (1989), Rocafort de Queralt (1988 i 1992) i Montblanc (1990). També cal remarcar els ajuts a la investigació a través de les beques, com la que el 1968 obtingué Francesc Bonastre amb l'estudi sobre la verbeta (publicada el 1982). Entre altres capçaleres pròpies recordar els *Quaderns d'Història Tarraconense* i la *Bibliografia Històrica Tarraconense*, ambdues creades el 1988. Amb la mort del director de l'IET, Francesc Xavier Ricomà, el 1996 la Diputació va suprimir l'entitat a fi de gestionar les publicacions directament des de l'àrea de cultura, sense intermediaris.

G. P.

Pere Domènech, Gerard Moreno i Jordi Margalef. *Havana Vieja. Havaneres a peu de muralla. Un any d'havaneres a Ràdio Montblanc*, Valls, 2019, 143 p. Col·lecció El Tinter (núm. 154).

Llibre on es documenta el programa radiofònic emès, durant un any, per Ràdio Montblanc a partir del cinc de febrer de 2017,

de deu a onze del matí del diumenge, «Habana Vieja, havaneres a peu de muralla», programa divulgatiu on és dona a conèixer a la comarca el món musical de l'havanera relacionat amb d'altres temes, entrevistes, anècdotes, història, principals grups, compositors etc, que presentava un dels membres del grup montblanquí *Habana Vieja*, el volum s'edita en motiu de la celebració del cinquè aniversari del grup, tingué una durada d'un any i es transcriuen tots els guions radiofònics que s'emeteren, excepte les entrevistes a personalitats relacionades amb el món de l'havanera.

R. R.

Josep M. Grau i Pujol, «Migracions internes de l'Alt Camp en el segle XIX: Alcover a Valls (II) i les Muntanyes de Prades», *Butlletí. Centre d'Estudis Alcoverencs* (Alcover), 123 (2016), p. 13-41.

Anàlisi de l'emigració pradenca a la ciutat de Valls segons el padró municipal d'habitants de 1880, on es compten a 84 persones, la major part de la Riba (43) i Mont-ral (25), els pobles més propers a la capital de l'Alt Camp, si bé també hi ha representants de la resta del massís muntanyenc, com Capafonts (9), Rojals (4), la Febró (1), Siurana de Prades (1) i Vallclara (1). Prop d'una tercera part marxen durant la darrera carlinada (1872-1875), principalment són joves i s'integren en els sectors terciari i secundari. A banda de les diferents estadístiques, al final s'adjunten apèndixs amb la relació nominal dels emigrants.

M. G.

Josep M. Grau Pujol-Armand Grau Puig, «Immigració del Sud de Catalunya a la ciutat de Terrassa (1871)», *Estudis de Constantí* (Constantí), 34 (2018), p. 95-113.

Estudi sobre les migracions de la demarcació de Tarragona a la ciutat de Terrassa a final del segle XIX. En la introducció es comenten els moviments temporals de mà d'obra de la Conca de Barberà al Camp de Tarragona i el Penedès en períodes de demanda laboral com són les collites de verema. A Terrassa segons el padró d'habitants de 1824, hi residien tres montblanquins, (un serraller, un paraire i una dona casada amb un comerciant

d'Òdena); el 1871 en total hi habitaven 87 tarragonins, dels quals hi ha dues dones de Sarral (casades amb un pagès i un teixidor), un matrimoni d'Aguiló (l'home era teixidor d'ofici), una dona de les Piles i una altra de Santa Coloma de Queralt. A les Muntanyes de Prades sobresurt la Riba (amb el matrimoni Abelló-Camps, de professió serraller, amb quatre membres) i Capafonts.

M. G.

Josep M. Grau Pujol, «Conquencs i pradencs a Riudoms (910)», *Lo floc*, (Riudoms), 227 (gener-març 2019), p. 10-11.

Notícia de l'emigració a Riudoms d'una vintena de persones originàries de la Conca de Barberà segons el padró d'habitants de 1910, vuit són de l'Espluga de Francolí, (famílies Bultó-Casanoves i Bultó-Grau), set de Montblanc (família Gay-Murtra), sis de Barberà de la Conca (famílies Contijoc-Esteve i Miró Contijoc) i dues de Blancafort (una és minyona). La majoria són pagesos que treballen de masovers. De les Muntanyes de Prades hi ha dos pagesos, un de Mont-ral i un de Prades, de la Riba hi trobem un mestre.

M. G.

Pedro Nogales, Alexandre Rebollo i José Carlos Suárez, *Els nostres homes del diumenge. Els inicis del cinema als pobles de la Conca de Barberà*. Consell Comarcal de la Conca de Barberà i Publicacions URV, Tarragona, 2018.

Tot i que actualment la forma de consumir cinema ha patit enormes canvis, segueix ben viu el plaer pel setè art. No endebades, ja des del seu naixement, el cinematògraf captivà arreu del món a aquells qui es posaven davant la pantalla per veure les imatges en moviment, la Conca de Barberà no en fou una excepció, *Els nostres homes del diumenge*, s'emmarca dins d'un projecte més ampli que, sota l'impuls de la Unitat d'Investigació del Cinema de la URV, pretén estudiar els orígens del cinema a totes les comarques de la demarcació de Tarragona, aturant-se el 1940, tot just acabada la darrera Guerra Civil. El llibre, a través de la documentació d'arxiu i bibliogràfica, parla des de l'arribada del cinematògraf a la Conca de Barberà l'agost

de 1900 al Balneari vil·la Engràcia, de les Masies, fins la recuperació dels cinemes decomissats durant la guerra o el domini d'aquests per part dels nous organismes franquistes. Entremig trobem la història d'aquest art en totes aquelles poblacions on la documentació ha permès reconstruir-la, en total són onze municipis de la Conca amb projeccions de cinema documentades entre 1900-1940, en alguns casos de forma estable amb locals públics i en d'altres esporàdiques realitzades per projeccionistes itinerants. De tota aquesta activitat, destacaran les societats (recreatives, religioses, polítiques i agràries) com a promotores remarcant la importància d'aquestes agrupacions dins la història recent de la comarca. Tanmateix, també hi haurà lloc per a la iniciativa privada i els autors ens parlen de cafès convertits en sales de cinema o de la construcció de cinemes *ex professo* com el *Principal* o el *Kursaal*, ambdós a Montblanc. Els dos nuclis termals de la comarca, les Masies i Vallfogona de Riucorb també inclouran el cinema entre les activitats adreçades als banyistes, que a més a més, suposen l'inici del turisme a la Conca de Barberà. Precisament aquest turisme d'arrel catalanista, també es veurà atret per l'encant del Monestir de Poblet, indret que ha estat el protagonista de la majoria de films rodats a la comarca. I és en el darrer capítol del llibre, on els autors ens parlen d'aquest aspecte, oferint-nos un exhaustiu llistat dels films rodats totalment o parcialment a la Conca de Barberà. Els més antics, *Monasterio de Poblet* (1908) i *Montblanc. La Serra* (1910), duen el segell de l'insigne cineasta català Fructuós Gelabert, però malauradament, resten desapareguts. A partir d'aquí trobem més d'una dotzena títols entre pel·lícules comercials i domèstiques.

En definitiva es tracta d'una excel·lent primera part per al coneixement de la història del cinema a la Conca de Barberà, restant a l'espera de completar-la amb el període entre el 1940 fins a l'actualitat. Una eina més per entendre el passat recent de la Conca.
Redacció

Josep Recasens Llorc, *La Repressió franquista al Tarragonès*, Lleida, 2019, 374 p.

En aquesta monografia sobre els 488 empresonats republicans a la comarca del Tarragonès per la dictadura del general sublevat Franco, n'apareixen quatre nascuts a la Conca de Barberà:

-L'Espluga de Francolí: Isidre Rosell Fàbregas, pagès resident a Perafort, casat amb Dolors Mallafrè, internat a les presons de Tarragona i Astorga i Domènec Garrell Civit, domiciliat a Roda de Berà, casat amb Dolors Mas Parellada, reclus a Tarragona i Astorga.

-Forès: Josep Foix Llort, habitant a la Pobla de Mafumet, casat amb Mercè Gomis Figueras.

-Vimbodí: Eliseu Ferré Gascó, fadrí, pagès, privat de llibertat als centres penitenciaris de Saragossa, Tarragona i Salamanca. També hem de dir que de les Garrigues hi ha un metge d'Arbeca i un pagès de l'Espluga Calba.

G. P.

Biografies

«Mn. Ramon Blas Batet», *Església de Tarragona. Butlletí Oficial de l'Arquebisbat* (Tarragona), 4 (2018), p. 152.

Necrològica del prevere nat el 1933 a Alcover, exercí el seu ministeri a Santa Coloma de Queralt (1958), l'Espluga de Francolí (1959-60), Vimbodí (1975-83), per tornar novament a Santa Coloma i altres parròquies de la seva rodalia (1986-1991) i més endavant a Pira i Barberà de la Conca (1991-94). Morí a Valls el 2018.

G. P.

«Mn. Isidre Torradamé Torrent», *Església de Tarragona. Butlletí Oficial de l'Arquebisbat* (Tarragona), 5 (2018), p. 179.

Necrològica d'aquest prevere nat el 1935 a Maldà, ordenat sacerdot el 1958 i mort el 2018. Entre les diverses destinacions que tingué, cal esmentar la regència de les parròquies de Barberà de la Conca (1968) i Pira (1969-72).

G. P.

«Mn. Jordi Gual i Ferrer», *Església de Tarragona. Butlletí Oficial de l'Arquebisbat* (Tarragona), 10 (2018), p. 320.

Necrològica del prevere nat a Santa Coloma de Queralt el 1935 i finat a Tarragona el 2018. Ordenat el 1968, s'encarregà inicialment de les parròquies de Vallfogona de Riucorb, Albió

i Llorac (1969-70), per passar després a les Garrigues i més endavant al Camp de Tarragona.

G. P.

Rosa M. Gil, Enric Prat i Pep Vila. *Entre Montblanc i Barcelona. Diari d'una senyoreta de 1918*. Cossetània Edicions. Valls, 2019, 124 p.

Volum inclòs en la col·lecció *El Tinter* (núm 157), que analitza i transcriu un diari iniciat el 1917, procedent del Mas de la *Sabatera*, de Prenafeta, una finca vitivinícola, redactat per una noia jove, d'uns disset anys, es deia Mercè Julià Sabaté (Barcelona, 1899-1970), la seva mare Maria Sabaté Domenjó, era originària de Montblanc, el manuscrit acaba el 1922 i fou comprat per Rosa M. Gil a un antiquari. El diari que descriu les vivències, els pensaments, les relacions d'amistat, festes, reflexions i la situació social d'una noia de família burgesa que vivia a Barcelona, i feia estades al mas pairal de Prenafeta, Mercè Julià es casà el 1926 amb Joan Fontanillas Ginabreda. La curadora fa exhaustiva recerca de la protagonista del diari, que l'ha portat a contactar amb els descendents i familiars d'aquesta, que li aportaren més dades (documents, fotografies etc.), possibilitant contextualitzar l'obra i treure-la de l'anonimat, sense saber com sortí de l'arxiu familiar.

R. R.

Història de l'Art

Diversos Autors. *Restauració de l'església de Sant Miquel de Forès, 2006-2016*. Ajuntament de Forès. Forès, 2017, 145 p.

Llibre que documenta totes les taques de restauració realitzades en l'església parroquial romànica de Sant Miquel, en cinc fases, s'inicien el 2005 i s'acaben el 2017. S'estructura en nou apartats: antecedents; un projecte de restauració integral: arquitectura, arqueologia i l'urbanisme de l'entorn; notícia històrica: el territori, el nucli de població i l'església, l'arquitectura; l'evolució constructiva al llarg de la història; l'arqueologia; les recents trobades arqueològiques; els treballs de restauració; la restauració arquitectònica i la recuperació de l'urbanisme de l'entorn; cloenda,

on s'analitza de forma global què ha suposat la restauració en els diferents àmbits; fitxa tècnica de la restauració de l'església de Sant Miquel: promotor, col·laborador, direcció de l'obra, contractista, restauradors i les etapes dels treballs de restauració: cobertes, absis i sagristia, rehabilitació de façanes, ordenació de l'entorn i accessos a l'església, obres de millora del paviment de la nau; annex: restauració de la portalada, restauració de lauda sepulcral, restauració de l'escultura de Sant Jaume; examen organolèptic; el patrimoni artístic, s'estudien les diverses obres procedents de l'església i que es conserven al poble com les esteles funeràries discoïdals, i l'escultura gòtica de Sant Jaume, i d'altres al Museu Diocesà de Tarragona: fragment del retaule de Sant Antoni Abat i Santa Bàrbara (segle XV), part (sis fragments) del retaule de Sant Miquel (segle XIV) i una imatge de la Mare de Déu amb el nen Jesús (1324).

R. R.

Diversos Autors, *Panteones Reales de Aragón, Gobierno de Aragón*. Saragossa, 2018, 295 p.

Catàleg que complementa l'exposició organitzada pel Govern de l'Aragó, on es recullen i documenten els llocs que escolliren els reis de la corona catalano-aragonesa per enterrar-se, també es fa una descripció de les tombes i els artistes que les realitzaren, les vicissituds que tingueren al llarg dels segles, destruccions, espolis, etc., en el cas d'Aragó són els monestirs de San Juan de la Peña, Montearagón, San Pedro el Viejo de Huesca i Santa Maria de Sixena, en d'altres hi ha enterrades les reines i els infants reials. Hi ha un apartat realitzat per Francesca Español Bertran, dedicat als dos grans monestirs catalans que contenen les despulles dels membres de la reialesa, Santes Creus i Poblet, però també algun estigüé enterrat provisionalment a l'església del convent de framenors franciscans de Barcelona, a la Catedral de Barcelona o el cas d'Elisenda de Montcada que es troba al Monestir de Pedralbes.

R. R.

Gener Aymamí, *Itineraris per les esglésies i els eremitoris rupestres de Catalunya*. Unió Excursionista de Catalunya i Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 2014, 206, p.

Llibre que documenta les coves i avencs arreu la geografia catalana, que foren lloc de retir i penitència pels eremites, sovint s'hi arribaren a construir ermites o capelles, en el cas de la Conca de Barberà es documenten tres llocs d'eremitisme: la Cova de fra Pere Marginet, ubicada al bosc de Poblet, on el referit monjo l'any 1419, després de tornar al monestir, fou obligat a establir-se temporalment per fer-hi penitència, a causa de la seva anterior disbauxa; l'ermita de Sant Joan de la Muntanya (Montblanc), indret troglodític, excavat a la roca, s'hi construïren diverses estances, que s'han anat restaurant, es diu que Elionor d'Urgell va manar reedificar l'ermita per tal de retirar-se; els eremitoris troglodítics de Sant Magí de Brufaganya (Pontils), conjunt format per diverses ermites: Santa Caterina, Mare de Déu del Roser, Sant Domènec (Sant Jacint), Cova de Sant Magí, Sant Ramon, Sant Vicenç i Sant Pere Màrtir; també esmenta que a Vimbodí hi ha l'anomenada La Mare de Déu de la Cova, que es troba ubicada en el Mas de la Cova.

R. R.

Josep M. Porta Balanyà, *Les sortides de les marededéus de la Serra de Montblanc (1687-2016)*. *Devoció i festa*, Valls, 2018, p. 155

Obra profusament il·lustrada on s'historiesquen les Festes de la Serra al llarg del segle, s'estructura en cinc capítols: Les tres imatges de les marededéus de la Serra: la imatge de la Creu Verda, la imatge gran que presideix l'església conventual i la petita que era la que més freqüentment sortia en processó per pregar contra les sequeres etc, la qual desaparegué en durant la darrera Guerra Civil. Les sortides de la imatge petita de la Mare de Déu, el procediment i recorregut de les funcions de pregàries i rogatives. Les sortides de la imatge petita per pregàries, rogatives, accions de gràcies i celebracions i la seva problemàtica, els estralls de la Guerra del Francès i les Festes de la Serra de 1816: La Guerra del Francès i el Monestir de la Serra, la destrucció soferta del conjunt monàstic per part de les tropes franceses i la dispersió de les religioses, el retorn de la comunitat el 1813, la construcció

del retaule major per part de l'escultor montblanquí Ramon Belart, la nova decoració després dels fets de 1936, El benefici de la loteria i les obres de reconstrucció i millora de l'edifici, les grans festes de 1816 amb motiu del retorn de les imatges de la Mare de Déu de la Serra al seu Santuari; sortides de la imatge gran de la Mare de Déu, la primera es creu que fou el 1811: Les sortides de la imatge gran de la Mare de Déu per festes i celebracions, una nova imatge petita, les commemoracions de les festes de la Coronació Canònica, les propostes de canvi de dates de la celebració de la Festa Major i el referèndum de 1930; al final trobem un epíleg: qüestionar la commemoració de les Festes cada 25 anys o reconvertir-les en decennals, l'obertura d'un debat a nivell de la població, i també el sentit d'unes festes que amb els temps van canviant.

R. R.

Domènec Ribes Mateu, *Ermites i Santuaris singulars de la demarcació de Tarragona*. Diputació de Tarragona, Tarragona, 2018, 162 p.

Llibre il·lustrat, dins la col·lecció *Difusió Cultural* (núm. 18), on es documenten una cinquantena d'ermites i santuaris de totes les comarques que formen la demarcació de Tarragona, una selecció de edificis que s'han tingut en compte per l'aspecte geogràfic, la seva història i valor artístic. Primerament trobem una introducció on s'analitzen els aspectes geogràfics, el fenomen de l'eremitisme, les primeres ermites al Camp de Tarragona, els estils artístics, elements arquitectònics, béns immobles, advocacions, les marededéus trobades, els santuaris com a lloc de trobada etc. En el cas de la Conca de Barberà, s'estudien un total de cinc centres de devoció, i es fa una breu ressenya històrica i cronològica, una descripció dels principals elements arquitectònics, els aspectes artístics més destacats, tot seguint un ordre cronològic, del més antic fins al més recent, aquest són: Sant Pere Savella (terme de Conesa), Mare de Déu de la Serra i Sant Joan de la Muntanya (terme de Montblanc), Sant Magí de la Brufaganya (terme de Pontils), Els Sants Metges (terme de Sarral). Al final trobem una relació completa de totes les ermites i santuaris de les comarques de

Tarragona i un calendari dels aplecs i romiatges més importants que s'hi celebren.

R. R.

Sebastià Sánchez Sauleda, *Anselm Nogués Garcia. L'oblidat escultor de Valls*, Institut d'Estudis Vallencs, Valls, 2019, 191 p.

Llibre inclòs dins la Col·lecció «Per Conèixer Valls» (núm 13), guanyador del XXVIII Premi Rodon-Giró, atorgat per la Fundació Ciutat de Valls. Es tracta d'una monografia de referència dedicada a aquest destacat escultor vallenc (Valls, 1864-Barcelona, 1938), de la segona meitat del segle XIX i primera del segle XX, on s'estudia, documenta i analitza la seva vida i obra, tot i que ens ha arribat minvada fins avui, part de la qual només es coneix per fotografies. L'escultor va deixar petjada artística a la Conca de Barberà, en concret a l'església parroquial de Santa Maria de Montblanc, on el 1923 realitzà un grup escultòric de la Sagrada Família, encàrrec de l'Associació del mateix nom, talla destinada a presidir la capella de la Mare de Déu de Març, beneïda el 15 d'abril, en una concorreguda festa religiosa, pel cardenal Francesc Vidal i Barraquer. Malauradament fou destruïda durant la Guerra Civil, però se'n conserva un testimoni gràfic.

R.R.

Francesc Marco-Palau. *El pintor que cremava els seus quadres. Assaig biogràfic de Maties Palau Ferré*, Maçanet de la Selva, 2019, 145 p.

Llibre de la Col·lecció Testimonis, de caràcter divulgatiu, on s'estudia i analitza d'una forma breu i concisa (s'està preparant una voluminosa biografia), la vida i trajectòria de l'artista més internacional de la vila ducal, Maties Palau Ferré (1921-2000); en nou capítols ens dona una visió d'aquest reconegut pintor: Montblanc, el paradís familiar, Barcelona i les Belles Arts, els Salons d'Octubre, les cròniques periodístiques, París, Tornar de Montparnasse, i molts projectes, un contracte impensable, una sentència: pintura a metres quadrats, la crema de quadres, els valors de la llibertat i la solidaritat, finalment un epíleg valoratiu de la figura d'aquest montblanquí que tingué èxit i reconeixement en

vida. L'autor és nebot del pintor, per tant coneixedor de primera mà de la seva personalitat i obra, que es veié obligat, d'aquí el títol, i així ho considerà ell, de cremar les seves creacions per l'engany d'un mecenes, durant deu anys, un tema del qual no li agradava parlar, en paraules de l'autor: «*..és una mirada a la vida, és creure en la humanitat. És així, un art compromès amb la societat, amb la felicitat, amb la solidaritat i la cooperació, és la defensa dels drets individuals i col·lectius, és la voluntat d'un món més just, d'un món millor*».

R. R.

Literatura

Margarida Aritzeta, «Constants i criteris en l'onomàstica de Narcís Oller», *Quaderns de Vilaniu* (Valls), 74 (2018), p. 5-25.

Estudi dels topònims fictícis que l'escriptor vallenc Narcís Oller utilitza a les seves obres *L'escanyapobres* (1884), *Vilaniu* (1885), *La Febre d'Or* (1890-92) i *La Bogeria* (1899), en relació a la Conca de Barberà. Així «el Canal de la Baga» es refereix al Pantà del Francolí, a Vilaverd, «el castell del Comte», és el castell de Prenafeta, «el castell», és el castell de l'Espluga de Francolí, «l'estació de ferrocarril de Pratbell», és l'estació de tren de l'Espluga, «les mines de Malqual» és la mina Atrevida de Vimbodí, «El túnel de Malqual és el túnel del ferrocarril en el seu pas per Vimbodí, «el portal gran», és el portal de la muralla de l'Espluga, «Pratbell» és l'Espluga de Francolí i «els xalers» són les Masies, de l'Espluga.

G. P.

Ferrer i Puig, Jaume: *Josep Maria Poblet: periodisme i acció. Un intel·lectual catalanista en el Montblanc d'entreguerres (1914-1936)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2018; «Biblioteca Serra d'Or», núm. 502, 316 p.

La història de la literatura catalana pren una nova dimensió quan comencem a estudiar-ne a fons els escriptors que, procedents de diversos punts del territori, van situar-se en una discreta segona fila

en el període d'entreguerres: Domènec Guansé, Artur Bladé i Desumvila, Ramon Xuriguera o Domènec de Bellmunt, per posar-ne només alguns noms. Sense la seva contribució, no s'entendria la importància dels considerats de primera fila: un Josep Pla o un Gaziol, per exemple. De tota manera, la lectura de les obres i el coneixement dels escriptors ens permet valorar millor -com més hi aprofundim- els marges dels camps literari i polític en què s'inscriuen.

El llibre *Josep Maria Poblet: periodisme i acció. Un intel·lectual catalanista en el Montblanc d'entreguerres (1914-1936)*, de Jaume Ferrer i Puig, és una peça molt valuosa per comprendre més bé el trencaclosques de les lletres catalanes d'entreguerres. La trajectòria cívica, política i literària de Josep Maria Poblet -analitzada de manera minuciosa per Ferrer- té molts punts de contacte amb els primers escriptors que he esmentat més amunt, de procedència «perifèrica» i de filiació catalanista i d'esquerres, amatents també a implicar-se en la modernització de la cultura i del país.

Molt ben documentat i escrit, l'estudi de Ferrer és la culminació d'una recerca aprofundida, un buidat exhaustiu d'hemeroteca, una dedicació de moltes hores de treball i una elogiabile voluntat de servei. Una investigació així, cada vegada més insòlita, només es pot dur a terme des de la passió per la recerca, des de la tenacitat i la paciència. Unes virtuts, val a dir-ho, que en el món accelerat d'avui semblen ja molt antigues. No endebades aquest primer volum té l'origen en la primera part d'una tesi doctoral, de gairebé un miler de pàgines, que aborda tant l'estudi de la vida com l'obra periodística i narrativa de Poblet, i que alhora recull la transcripció dels seus articles periodístics i les crítiques teatrals d'abans de la guerra, així com altres materials literaris seus de postguerra. En el cas de Ferrer, la passió per la recerca és secundada per una admiració no dissimulada envers Poblet. Com s'apunta al començament, el volum vol rescatar de l'oblit la figura i l'obra de Poblet, amb qui -gosaria dir- l'autor comparteix la dèria de «pensar un Montblanc més modern, cívic i culte en sintonia amb les idees que propugnava el catalanisme del moment» (p. 8).

Un altre aspecte que voldria remarcar, abans d'entrar en matèria, és que el llibre de Ferrer (primer lliurament de dues o tres aportacions més sobre Poblet) emmarca molt bé el context en què es va formar, va començar a escriure i va adquirir notorietat pública l'escriptor

montblanquí. Prenent com a eix la seva figura, especialment les facetes de «periodista», «intel·lectual» i «home d'acció cívica», Ferrer dibuixa amb precisió el món cultural i polític del Montblanc d'entreguerres, és a dir, els cercles culturals que es mouen entre el catalanisme i el republicanisme nacionalista durant els anys que van de la Mancomunitat de Catalunya al començament de la Guerra i la Revolució de 1936-1939.

L'evolució ideològica de Poblet des de la militància a Joventut Nacionalista de Montblanc (dins de l'òrbita de la Lliga Regionalista de Francesc Cambó) fins a l'Esquerra Republicana de Catalunya (de Francesc Macià) queda perfectament delimitada per Ferrer. Com també el seus orígens. El jove Poblet entra al món de la cultura per mitjà de l'entorn familiar, els llibres, l'associacionisme catalanista, les publicacions montblanquines, les representacions d'aficionats, els referents locals, etc. Sense aquest coixí, tan necessari per garantir l'accés a la cultura i la cohesió i el dinamisme socials, hauria estat més difícil que pogués sorgir un Poblet al Montblanc de l'època.

Tot i que en el seu llibre deixa de banda la consagració de Poblet al teatre (una vessant que ja va tractar a *El teatre de Josep Maria Poblet*, el 2003), Ferrer hi apunta en canvi la publicació de les primeres «crítiques teatrals» al setmanari *La Conca de Barbará*, quan encara no tenia 17 anys. El seu interès per resseguir les representacions d'aficionats en els escenaris montblanquins és prou revelador de la dedicació que hi esmerçà uns quants anys més tard. És en el marc de la Joventut Nacionalista de Montblanc on Poblet, a 23 anys, estrena el primer text: *Ideals que s'imposen* (1920), de caràcter «social i polític». Com exposa molt bé Ferrer, Poblet va actuar com a actor en la secció teatral de la Joventut Nacionalista local i hi va estrenar les primeres peces. En seguiren d'altres, com ara *Sorpreses de l'amor* (1921), que ja se situava en el gènere de la comèdia burgesa a l'estil potser d'un Josep Pous i Pagès.

Ara bé, el gruix d'aquest primer volum és l'anàlisi detallada dels articles apareguts a les publicacions periòdiques de Montblanc. Vistos en conjunt, revelen que Poblet tenia al cap tot un programa de modernització i transformació de la vila que -ho examina amb encert Ferrer- s'inspira en l'ideari noucentista i en el catalanisme republicà. En realitat, des del modernisme hi ha una voluntat de transformació social i cultural, política, que s'institucionalitza durant el noucentisme

(Mancomunitat) i, amb tocs d'extensió popular, durant els anys de la República. La figura de Poblet exemplifica de primera aquest procés polític i cultural.

En bona part dels seus articles, Poblet hi manifesta una esperança molt republicana en la cultura com a clau de volta del progrés. La cultura i el coneixement són també -adés i ara- un espai d'emancipació individual i col·lectiva. Des de les publicacions montblanquines, Poblet tracta de tota mena de qüestions amb la voluntat d'incidir en la vida pública des del seu compromís polític catalanista. D'una claredat meridiana, els articles pobletians proposen -ras i curt- millorar la societat montblanquina. En aquest sentit, em sembla molt bé considerar-lo, com fa Ferrer, un «intel·lectual local». Un intel·lectual de Montblanc que, en el moment de polarització política, als anys trenta, fa el pas a ERC, el partit que esdevindrà hegemònic en el catalanisme del moment.

Tal com ho detalla Ferrer, l'evolució de Poblet cap a ERC fa l'efecte que esdevenia inevitable. A partir de 1931, el context polític obliga Poblet a posicionar-se clarament: en lloc de publicar a *Aires de la Conca*, un setmanari vinculat al catalanisme conservador, opta per fer-ho a *Saba Nova*, el flamant portaveu d'ERC a Montblanc, del qual assumeix també la direcció. Ferrer remarca el canvi d'hegemonies de la Lliga a ERC i la manera com afecta en la politització creixent de l'escriptor montblanquí. Al capdavant, els plantejaments exposats en els seus articles, el seu activisme cultural, la seva projecció cívica, cultural i política el porten *de manera natural* cap a un partit que cristal·litza els anhels democràtics i republicans d'una societat que ha evolucionat molt en la dècada dels trenta.

Ben mirat, la visió de Poblet de la política municipal resulta d'una gran modernitat. A les portes de la primavera republicana, per exemple, Poblet publica un article a *Aires de la Conca*, el set de març de 1931, en què planteja la necessitat d'una actuació suprapartidista entre els diversos consistoris de Montblanc per evitar començar sempre de nou -un dels mals endèmics del país, que encara patim avui dia, quan hi ha relleus als ajuntaments. D'altra banda, favorable a la transparència i a la necessitat de retre comptes a la ciutadania, una ètica pública també molt republicana, Poblet era partidari d'estimular la participació ciutadana en les decisions de la vida municipal a través de referèndums *ad hoc*.

A més de la trinxera de paper, Poblet duu a terme un notable activisme cultural a Montblanc, en associacions de caire catalanista.

Les nombroses activitats que hi promou -resseguides fil per randa per Ferrer- aconseguen fer pujar el llistó de la cultura local amb penes i treballs. En el cas del teatre, per exemple, possibiliten incorporar un repertori català (en detriment de la sarsuela i el *género chico*, predominants fins als anys vint). Així mateix, com molts altres joves catalans del seu temps, Poblet militava a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i a Palestra, dues institucions d'inequívoca vocació cultural catalanista. Com a autodidacta, des de Montblanc, estava alerta també de les novetats literàries i culturals que es coïen a Barcelona (celebra, poso per cas, l'aparició del setmanari *Mirador*, el 1929, una de les publicacions més modernes i avançades del moment). Gran defensor de llibre, Poblet no s'està tampoc d'elogiar la modernitat artística del cinema, que, a diferència dels sectors més conservadors, no considera cap amenaça ni a la cultura llibresca ni a la moralitat pública.

Certament, el discurs que Poblet basteix en les pàgines de les publicacions locals permet situar-lo com un referent intel·lectual en el context cultural i polític del Montblanc d'entreguerres. Poblet assisteix a dues dictadures, la de Primo de Rivera i la de Franco, i entremig a una primavera republicana, massa breu i convulsa. Durant la República, fou secretari personal de Josep Andreu i Abelló, al Tribunal de Cassació, una responsabilitat des de la qual tindrà un tracte personal amb Lluís Companys i, més tard, amb Josep Tarradellas. L'experiència adquirida durant els anys republicans seria la base per a les seves obres de divulgació sobre la història del catalanisme -i els seus protagonistes- que publicaria en la postguerra.

En definitiva, l'estudi de Ferrer té el gran encert d'ubicar la trajectòria literària, cívica i política de Poblet en unes coordenades més àmplies, que són les del Montblanc coetani, i encara unes de més generals: les de la Catalunya d'entreguerres. La visió micro (local) il·lumina amb molta més claredat la visió macro (nacional) -i a la inversa. A través de la figura de Poblet, els seus orígens ideològics, l'aprenentatge en el món del periodisme local, les beceroles com a escriptor o l'activisme cultural, assistim de fet a les grans convulsions i reptes de la Catalunya del seu temps, que també és el nostre. El volum ofereix, a més, una introducció molt completa del pensament polític de Poblet en el context del catalanisme polític a Montblanc i a la Conca de Barberà. Tant

des de la història del catalanisme com de la cultural, literària o periodística, el llibre de Ferrer és una contribució imprescindible.

FRANCESC FOGUET I BOREU

Excursionisme

Cèsar Barba-Sergi Ramis. *Miradors de Catalunya*, Granollers, 2018, 50 p.

Volum de la col·lecció Guies familiars. Indrets i paisatges, amb vint excursions per a totes les edats, de l'editorial Alpina, que ens ofereix un recorregut per tota una sèrie de miradors: l'Alt i Baix Empordà, l'Alta Ribagorça, l' Urgell, Bages, el Baix Llobregat, el Barcelonès, el Berguedà, el Montsià, Osona, els dos Pallars, el Priorat, el Solsonès, la Terra Alta, l'Urgell, els dos Vallès, amb vistes paisatgístiques excepcionals, però que a la vegada exigeixen esforç en la pujada i certa precaució en la baixada, es donen tota mena d'indicacions, senyalitzacions, mapes, icones, l'hora de la durada de cadascun dels trajectes, llocs interessants que et pots trobar, etc. La ruta número 10 correspon a la Conca de Barberà, amb la proposta del mirador de l'ermita de Sant Joan de la Muntanya, on s'especifiquen tota mena de detalls: punt de partida, transport fins arribar a Montblanc, durada, lloc per on es puja, descripció del indret, el que ens podem trobar durant el trajecte, la ruta a seguir en la baixada, diferent a la de pujada.

R. R.

Montserrat Puig Martí. *20 excursions a peu pel voltant del Camp de Tarragona. En transport públic*. Cossetània Edicions, Valls, 2019, 191 p.

Llibre de la Col·lecció Azimut (núm. 158), on l'autora proposa itineraris mitjançant l'ús del transport públic per arribar-hi, sigui al punt d'inici, com també al d'acabament, els trens de rodalies i les línies d'autobusos, tot un seguit de rutes turístiques per llocs emblemàtics. En el text trobem tota mena d'informació des de bibliografia, pàgines web, cartografia, amb tot d'elements de suport

a les excursions. Les quals segueixen una estructura bàsica informativa en cada recorregut: punts de referència, fitxa tècnica, descripció, itinerari, mapa i fotografies; en el pas per les sis comarques, Alt Camp, Baix Camp, Baix Penedès, Priorat, Tarragonès, no oblida la Conca de Barberà, on proposa tres rutes: Barberà de la Conca-El Pla de Santa Maria, entre la Conca i l'Alt Camp (excursió núm. 13); -Solivella-L'Espluga de Francolí, a l'aixopluc del Tallat (excursió 14) i Vilaverd-Montblanc: proximitat medieval (excursió núm. 15).

R.R.

Abreviatures dels autors dels resums:

G. P. Josep M. Grau i Pujol

M. G. Manel Güell Junkert

R. R. Ramon Ribera Gassol

R. Redacció